

# DE BALAAMI PROPHETIIS

## Dissertatio.

Balaami propheticæ singulari dignæ sunt attentione, tum præcipui objecti dignitate, tum et numerosis et amplis rerum mutationibus, quas prænuntiant (1). Illarum autem summa breviloquentia, figuratus stylus, lectionis in primigenio textu varietas, atque interpretationum, quas præ se ferunt et versiones et commentaria discrepantia, illas ita prophetias opacavere nubeculis, ut necesse sit istas dilui umbras, si velimus harum prophetiarum, perinde admirabilium ac utilium, sensum perspicere ad verum.

Populum quidem Israel hæc prophetiæ evidenter designant et movent; Messiam insuper eorum tribuù significat, et quicumque Christo suam tribuit fidem, constituitur hunc divinum liberatorem illis singulariter designari. Ille autem propheta non unice populum Israel inspicit; Balaami contra oratio Moabitas, Idumæos, Amalecitas et Gineæos designat dilucidè; ipsos etiam Assyrios indicat. Quibus et rebus minime potest fluctare animus, etsi quædam inest dubitatio, ad prophetiarum sermonem tantum attinet, et ad prædictorum absolutiorem.

Nec verò hos tantum populos propheta agnoscit; pervadit etiam ad tempus quo, de Cithæorum terra sunt oriundi homines, qui Assyriis et Hebræis cladem inferent. Hæc autem præcipuè sententiâ interpretis discrepant. Alii etenim volunt Græcos indicari, alii autem Romanos. Quæ ad finem perducta prophetiâ, Balaamus ruinam uni ex his populis denuntiat. Quidam Græcorum aut Romanorum perniciem significari æstimant, quidam verò Hebræorum. Quid de hoc sentiendum diligenter perpendemus et investigabimus.

Reipsâ inter interpretes, aliqui Rabbino-rum instar, litteram textûs solummodo perpendunt, Balaami parabolas, sic à Mose designatas, æstimant meras metaphoras, quæ

(1) Prophetiæ Balaami attentione dignæ sunt præsertim quia Moyses eas *Parabolas* nomine septies designat; ejus vocis occasione P. Houbigant animadversionem offert maximi momenti, dum impugnat errorem Joannis Clerici qui vocabuli huiusce vim omnino nescivit: « Parabola Balaami ejus generis esse se confitendum est, ejus erant parabole Salvatoris, non tantum figuratæ orationem, ut Clerico videbatur. » (Houb. note in Num. 25, 10.)

Græcorum imperii excidium aut Hebræorum reipublicæ à Romanis indicant, vel Romani imperii ruinam à barbaris. Alii verò explatores qui, veluti Patres, à Christo et Apostolis didicerunt quæ prophetiarum mysteria ratione de-mondantur, agnoscunt Balaami parabolas quædam similitudine attingere Salvatoris parabolas, litteræ scilicet velamine altiore magisque sermone consentaneum occultare sensum. Existimant hi illas prophetias spectare non ad veterem solum, sed ad novum in primis Israel, id est, ad ipsam Christi Ecclesiam, quæ sola etenim meretur elogium quibus Israelem prosequitur Balaamus; illi contra reputant has prophetias non ad designatos nominatim populos propriè pertinere, sed illarum gentium nomine cunctos orbis populos revivere, et ad seculorum solutionem pervadere. Quod hæc pro-sûs summâ investigabimus attentione pro rei momento.

PRIMUS BALAAMI SERMO. — Dominus autem posuit verbum in ore ejus (Balaami) et ait: *Revertere ad Balac et hæc loqueris*: Num. cap. 23, v. 5. Hæc nobis narrat Moses, simulque nos monet ipsum numen esse locutorum ore lujus divinitus afflati viri. Non solum Domini spiritus in Balaamum descendit, ut quid dicendum edoceat, at ipse ponet in ore propheta verba quæ sumus auditori.

*Et assumpsit parabolam suam.* His quoque utitur verbis Moses. Septuaginta interpretum codex et Vulgata versio eadem servant vocabula, *assumptaque parabolâ suâ.* Ista vox hic magni est momenti; septies enim iterabitur, hoc est, quoties ad sermonem Balaamus rediit. Verba quæ Deus in ore Balaami ponit sunt ergo *parabole*, non equidem verba metaphoricè translata, qualibus oratores et poete utuntur ad ornanda et sermones et carmina; nec Deus enim ad vanam profanæ eloquentiæ pompam descendit, nec fiet sermonis poetarum aut oratorum imitator æmulus; digniorem contra orationem adhibebit; in parabolis locuturus est, veluti Christus apud Judæos sermonem agens, simplicissimis verbis velando altissimas sententias, quas profani nullo modo possunt attingere, sed quarum mysteria discipulis suis Deus revelat, illis qui Filio dilectissimo fidem dant, illis qui humili corde intelligentiam postulant

mysteriorum, quæ in illius sermone includuntur. Locutus est Balaamus in parabolis sicut David, qui, inveniit magno psalmo 77, nuntiat se in parabolis locuturum; et tamen illud amplissimum canticum solummodo præ se fert simplicissimam historice Judæicæ enarrationem. Atverò illa enarratio parabolice interpretanda est, cum ipse Christus ostendat *caelestem panem*, de quo sermonem habet David, velamine mannae nominatim citatæ, esse ipsum Filii Dei corpus, qui sese pro nobis verum panem caelestem effecit. Quicumque sic illum sermonem figuris reconditum interpretari ab-nuit, nunquam Davidis nec Balaami parabolas ad verum percipiet.

Hæc ergo est oratio prior hujus propheta: *De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis.* Vers. 7. — Aram regio ex occidentem ad orientem extendebatur ad terræ Chanaan et Moab septentrionem. Pars occidentalis citra Euphratem posterius nomine Syriæ fuit dicta; partem verò orientalem trans Euphratem, Euphratem inter et Chaboram, aut etiam inter Euphratem et Tigrim, Græci dicebant Mesopotamiam, hoc est, provinciam fluvii duobus conclusam. Hebraico etiam textu ipsa hæc regio identidem dicitur Aram-Naharaim, hoc est, duorum fluminum Aram. In Deuteronomio expressè significat Moses inde venisse Balaamum, *de Mesopotamiâ Syriæ*; secundum Vulgatæ versionis vocabula: *De Aram-Naharaim*, si textum hebraicum conferas, *adduxit me Balac: Veni, inquit, et maledic Jacob, propter et detestare Israel. Quomodo maledicam cui non maledixit Deus? Quâ ratione detester quem Dominus non detestatur?* cap. 25, v. 8. — Hoc est, ille contra quem non anathematâ facultatur Dominus, super quem illius indignatio non malè incidit. Hic verò pretium est attendere, persèpè hunc Israel, apud quem Balaamus stibebat, divinâ indignatione prostratum fuisse. At memoriâ quoque teneamus Balaamum in parabolis eloqui, et sic intelligamus rem ita se habere, scilicet, quemadmodum manna velamine quæ minime verè caelestis panis erat, significabat David panem qui solus verè est panis caelestis, ita, dum de Israel, adversus quem indignatio divina toties insurrexerat, loqueretur Balaamus, prophetam locutum fuisse de verò Israel populo secundum spiritum, qui verè est populus cui non maledicit Deus. Namque, ait Apostolus: *Non... qui in manifesto, Judæus est; neque qui in manifesto, in carne est circumcisio: sed qui in abscondi-*

*to, Judæus est, et circumcisio cordis in spiritu, non litterâ, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Ille est populus cui Deus non maledicit et contra quem non in irâ fulmen emittit; hunc inter populum veteris Testamenti justî homines vitam debebant. Itaque inter hunc veterem populum, inter illum sensui deditum Israel, et murmuratorem et rebellem, qui toties Domini iram provocavit, Deus fideles prævidebat homines veros Israelitas, contra quos anathematibus abstinebat, quos erga retinebat et moderabatur indignationem quæ sæviebat adversus prævaricatores. Quorum igitur causâ fidelium hominum Deus, sic per Balaamum sermonem facit: Quomodo maledicam cui non maledicit Deus? Quâ ratione detester quem Dominus non detestatur?*

*De summis silicibus video eum, et de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, et inter gentes non reputabitur.* Codex Hebraicus illas exprimit particulas, quas Vulgata versio negligit, sed quas septuaginta Interpretum codex retinuit: *Quia, ecce; id est: Nam illum vido, populum prævideo, qui, segregatus à cunctis nationibus, et inter gentes nobilitatus, semper versabitur.* Israel quidem carni deditus erat, sine dubio populus ab aliis distinctus tum et divinis promissis, tum et mirandis prodigiis quæ Deus illius causâ ediderat, tum et præsertim federe quod Deus cum illo sanxerat; at populus iste, ipso in deserto, sese sæpè hoc federe indignum præberat, et tandem ad istud malitiæ culmen devenit, ut Deus illum illis persecutus esset ultionibus, quibus gentes infideles et impias iratus oppressit. Qui quidem prævaricatores non minus nocentes ac populi infideles, nocentiores etiam his nationibus, cum magis ingrato essent animo, pro impertitis erga illos à Deo beneficiis; hi, inquam, prævaricatores non erant ergo populus ille à cæteris gentibus segregatus; at illos inter prospiciebat Deus fidelem gentem, populum justum, qui, omnino à suorum fratrum nequitia alienus, erat populus ille Deo dilectus, populus ille qui verè solus habitabat vero Deo sincerâ devotione addictus, inter impiam quæ iram divinam provocabat multitudinem. Hi verè à nationibus cæteris distinguebantur, à quorum scelcribus abhorrebant, dum alii per gentium nefarias semitas incidentes, merebantur qui cum illis confunderentur.

*Quis dinumerare posset pulverem Jacob, et nisse numerum stirpis Israel?* ibid. v. 10. — Hic

memoria revocanda sunt verba que Deus cum Abrahamo locutus fuerat: *Si quis potest hominum numerare pulverem terræ, semen quoque tuum numerare poterit. Quæ verba apud Jacobum iterabit postea Deus: Eritque semen tuum quasi pulvis terræ. Abrahamo dixerat quoque Deus: Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli et velut arenam quæ est in littore maris. Quas ad memoriam promissiones revocans Jacobus Deo dicebat: Tu locutus es quod benefices mihi, et dilatares semen meum sicut arenam maris, quæ præ multitudine numerari non potest, Gen. c. 32, v. 12. Illas pro certo respicit promissiones Balaamus, cum hic dicit: Quis dinumerare possit pulverem Jacob, et nõsse numerum stirpis Israel? Quandoquidem ignoraretur hebraice prophete voces significare pulverem et arenam, ex comparatione textuum argueretur hanc significationem, quisquis illam ex conjecturâ prosequeretur; quam quidem nos existimamus sinceram, cum reipsâ prior harum vocum, in promissionibus verè adhibita sit ad significandum pulverem. Cùm verò posterior vox non planè in promissionibus isdem significat arenam, sincera significatio quibusdam visa est dubio obnoxia. In septuaginta Interpretum codice reperire est nec pulverem nec arenam, sed gentem et populos. Hi sanè interpretes sensum potius quàm vocabula expresserunt. Vulgata versio retinuit verbum pulverem, at pro arenâ, posuit numerum stirpis. Hic quoque sincerus traducitur sensus, at vox textûs non ad verbum redditur. Notandum est insuper, cum hebraicum vocabulum affine sit verbo hebraico quod quatuor significat, aut magis etiam affine verbo quadrantem significanti, quosdam interpretes effinxisse Balaam vocem interpretandam: Quis possit numerare quartam Israel partem? At quædam arabice lingue notitia demonstrat hoc vocabulum omni in Oriente designare arenarum cortices, quæ in aridis jacent desertis. Promissiones expresserant arenam maris; Balaamus autem de desertorum arenâ loquitur. Ea est vocis discrepantiæ ratio; ac intrinsecus idem omninò est sensus. Cùm verò nostra lingua unum solummodò verbum possideat ad illa arenarum duo genera exprimenda, retinemus omnem prorsus vigorem hebraici textûs dicendo: Quis dinumerare possit pulverem Jacob, et nõsse numerum stirpis Israel? Bis tamen enumeratione recensens fuerat Israel, cum ita sermonem faceret Balaamus: sed afflatu divino monitus, vir innumerabilem, quæ ex hoc populo oriunda erat, stirpem prævidelbat. Deus,*

qui in ore ejus ponebat hæc prophetica verba, per illum denuntiatam et predictam volebat numerosiorem Israel secundum spiritum stirpem. Qui enim finem redemptori dederunt sive priusquàm in terram descenderet, sive à diebus quibus inter homines versatus est, annumerandi sunt omnes inter filios Israel secundum spiritum, sive nati inter Judæos sint, sive inter gentiles fuerint. Hic porro sensus textûs sacro, si tributus sit: Quis dinumerare possit pulverem Jacob, et nõsse numerum stirpis Israel?

Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia! cap. 25, v. 10. — Secundum septuaginta Interpretum versionem primæva textûs verba hæc erant: Fiant novissima mea horum novissimis similia! Septuaginta magna cum discrepantiâ interpretati sunt hæc verba. Vox hebraica universim significat, quod succedit, quod post venit, vel posterius est; ideòque Septuaginta interpretati sunt posteros, filios. Sic ergo primæva verba vertunt: Moriatur anima mea inter justorum animas et posterius mei sicut illorum posterius! Cùm constat autem idem vocabulum significare quoque finem, ultimam statum, sensus posterioris periodi requirendus est ex priori periodo, quæ est parallela. Vulgata igitur versio optimè utramque periodum traducit: Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia. Illi justi non sunt reverè murmuratores et rebelles, quos Deus à mansione pacis removet, illi contra sunt sancti patriarchæ, Abrahamus, Isaac, Jacob, et quicumque illorum vestigiis in hærentes, fuere digni qui justî vocarentur. Qui justî non sunt hi tantum qui ante Christi tempora vixerunt, at illi etiam qui Christo abhinc nato fuerunt, et qui cum primis unum efficiunt populum, qui verè est Dei populus. Hic est populus cui verè Deus misericordie sue beneficis favet; illum laudibus extollit populum Balaamus, dum afflatus divinitus parabolas profert; de illis fidelibus veris ita loquitur: Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia! Quin imò hebraica vox multo majori vi pollet; nostrâ etenim in lingua verbum finis aliquando extinctionem significat, et evidenter non ita intelligenda est Balaami sententia. Hebraicum vocabulum, ut animadvertimus, designat quod est posterius; hic igitur de quo Balaamus loquitur finis significat posterioriorem statum qui morti succedit. Exoptat enim velut justî moriuntur, esse sicut illi, quando

moriatur, dignus quem suscipiat misericordia Domini, et cui subveniat divinus amor. Desiderat participem fieri bonorum æternæ mansionis, quæ Deus promiserat, quæ justî expectant, et quibus frui concessum illis est, ex quo Christus pro sanguinis meritis nobis cæli portas reservavit. Hic sanè est felicissimus finis quem desiderat Balaamus et quem nos ipsi votis efflagitare debemus: Moriatur anima mea morte justorum et fiant novissima mea horum similia!

Talis est primus Balaami sermo. Sequentem prætermittimus narrationem, ne longius progrediatur hæc dissertatio, et ad secundum sermonem properamus.

SECUNDUS BALAAMI SERMO. — Deus rursus verbum in ore Balaami ponit et ait illi: Et hæc loqueris, cap. 25, v. 16. — Idem rursus notat Moses, ipse nos denudò monet Balaami verba ipsa esse ipsius Dei verba.

Balaamus parabolam resumit. Ipsa est hæc quoque vox Mosis diligenter servata in Septuaginta codice et in Vulgatâ editione: Assumpta parabolâ suâ. Hic igitur novus sermo parabolici est pariter, non metaphoricè quidem, sed ænigmaticè, ita ut alter sensus alterum involvat sensum multò ampliorem, multoque magis consentaneum vocabulorum nervo, quæ nimis certè magifica et ponderosa videbuntur, si illa priori sensui volueris accommodare et applicare; optimè autem eadem in involutum sensum quadrabunt, si ad illum ea revocaveris. Jam primo in sermone plures notati sunt ejusmodi loci; alii plures etiam occurrunt secundo hocce sermone. Apprimè doctissimus P. Houbigant mysteria denudavit illarum parabolarum, cùm, primo perpeno sermone, dixit: Parabolam Balaam ejus generis esse confitendum est, cujus erant parabolæ Salvatoris.

Sta, Balac, et ausculta; audi, filii Sæphor. Non est Deus quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur, ibid. v. 18 et 19. Pro verbo paritet textûs hebraicè, Vulgata versio posuit mutetur, et explicuit quàm sint Dei promissa veracità et immutabilia: Dixit ergo, et non faciet? Locutus est, et non implebit? Pro certo teneatis eas quas fecit promissiones hujus populi patribus nec falsas esse nec revocabiles, sed exquendas ad summum et omninò quæque sint. Hic verò exstat hebraismus dignus qui notetur. Locutus est et non suscitabit eum, hoc est, eam rem de qua locutus est, aut potius illud verbum quod locutus est; nam in hebraicâ lingua femininum genus pro neutro usurpatur, subauditâ voce verbum quod hic in verbis locu-

tus est sensu includitur. Secundum autem Hebraeorum stylium, suscitare verbum significat implere, perficere, exoptari. Gens Abrahami snos est jamjam devictura hostes, et recuperatura terram Chanaan, et postea hæres universi orbis Abrahamus evadet, auxiliante potentia Redemptoris, qui ex illo orietur. Tales ei promissiones dantur et indubitanter adimplebuntur.

Ad benedictionem adductus sum, benedictionem prohibere non valeo, ibid. v. 20. Unâ consentiunt et textus samaritanus et septuaginta Interpretum codex et ipsa Vulgata translatio. Parumper discrepantiâ variat hebraicus textus; ubi nos legimus: Ad benedictionem adductus sum, benedictam et non revocabo eam. Hic quoque animadvertere est hebraïssimum: Benedictam et non revocabo eam, hoc est, eam benedictionem, aut potius: Illud verbum quod benedicens profeceram. Quæ verba sic sunt commentanda:

« Benedictam et non revocabo benedictionem; vocasti me ut huic populo maledicerem; et ad huc me Deus adduxit ut illi benedicam. « Frustra et precibus et minis instabis apud me et ut maledicam, benedictionem invocabo super illum, et non revocabo eam, quia irrevocabilis est. Gens Abrahami benedicta est, et cunctæ orbis nationes benedictur in illo qui ex eâ nascetur. »

Non est idolum in Jacob, nec videtur simulacrum in Israel, ibid. v. 21. Vox hebraica fortè interpretanda esset: Non videbitur, et, non apparebit, sed samaritanus textus habet non tribo, non inspiciam, quod magis consentit cum præcedenti versu.

« Vis me adversus illum populum dira improcarî, maledictionem evocare; sed ad benedictionem adductus sum, et illi benedicam; tu vis me illi calamitates et clades denuntiare, sed id in illum non ingruentes velde clades quas tu illi exoptas. » Pro verbo malum Vulgata versio posuit idolum, pro voce cladem, simulacrum. Discrepantiæ ratio hæc est: vox prior hebraica, quam nos traduximus malum, simul significat, veluti in nostrâ lingua, physicum simul et morale malum, ita ut adaptetur scelerum maximo, id est, idololatriæ: vel ipsi idolo, ex quo scelus oritur. Vox verò posterior penam, laborem, dolorem communiter sonat; quæ, si fortè simulacrum unquam significaverit, difficile pro-

baretur. Forsan, ob similitudinem hebraicarum vocum, labor pro simulacro assumptus. Septuaginta autem Interpretum codex, et textus tum hebraicus, tum samaritanus, in priorem vocem consentiunt. Tunc temporis quidem erant forsitan nec idolum in Jacob, nec simulacrum in Israel, at primævo in textu Balaam, ut videtur, declaratur se in hunc populum non videre irruentia mala, quibus illum Balac oppressum vellet; aut potius: « Tu vis me adversus hanc gentem prophettare perniciem et ruinam; at ego illum video populum à numine summæ donandæ dum felicitate esse; at Deus hujus populi lacrymas ipse, ut prospicio, postea absterget, et quævis ærumna atque quavis dolor, favente illo Deo, ab hoc ipso populo longè abibit. »

*Dominus Deus ejus cum eo est, et clangor victoriæ regis in illo.* Textus hebr. fert: *Clangor regis, quam vocem Vulgata versio interpretatur sonum clangoris qui regis victoriam annuntiat: Clangor victoriæ regis in illo.* Frustra aliquis insurgeret hunc in populum, quem Deus rex tutatur, et cui Deus est supremus rerum auctor, cujus voluntas et potentia quidquid flectunt et adiungunt. Hic autem notetur necesse est Orientis reges incedere, tubis præcedentibus, atque Deus medio in Israel tubas ipse voluerat esse, quæ illum coram stare canerent sui que populi victorias nuntiarent. Ipsa federis arca simul et nubes quæ illum involvit pro Dei conspectu symbolice erant in medio Jacob; verum autem adierit tempus quo sese Deus populi oculis videntem dabit, atque ad sensum accommodatus hunc apud populum habitabit. Tunc verò resonabit, non quidem æneus clangor, sed evangelica tuba, quæ universæ decantabit terræ Messie victorias ejusque regalem potestatem.

*Deus educit illum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis, ibid. v. 22.*—Secundum textum hebr. legitur: *Deus educit illos de Ægypto;* sed septuaginta Interpretum versio et Vulgata simul ferunt: *Deus educit illum de Ægypto;* quod melius convenit cum antecedentibus et sequentibus periodis. Legunt quoque Hebræi *reem* pro *rhinocerotis*. Septuaginta interpretantur *monoceros*, Vulgata autem *rhinoceros*. Quidquid id est, illud erat animal ingentissimo valens robore, quem propter sic interpretati sumus illum *reem*, cujus notitia maximè est obscura. Quibusdam si fides adhibenda sit, hæc imagine propheta ipsum Dei robur symbolice designavit; at ex sequentibus patet hic ipsius populi potentiam et vim significari; proximè enim hic populus leoni vigore terribili comparatur. Sic verò qui-

dam explanator explicuit: « Suam summus rerum Auctor potentiam palam ostendi dum illum populum ex Ægypto eduxit, illi suam quasi vim communicavit adjuvans tantam eum cum potentia ut populos qui in illum insurgent exterminet. Adveniet insuper tempus quo suam Deus gentem à tenebris abducat atque sui dilecti Filii in regnum reponet. Tunc illum vi rhinocerotis donabit, ut inferni potentias devineat, idololatriæ imperium destruat, terrarumque orbem Christi jugo submittat sollemnem veritatis et charitatis armis instructa. »

*Non est angurium in Jacob, nec divinatio in Israel, ibid. v. 25.*—Legere est ad litteram in textu hebr., in Jacob, in Israel, sicuti Vulgata vertit. Ast ea vox in apud Hebræos velut apud Latinos per se interpretanda est contra. Ipso in hoc libro plurima rei fidem faciunt exempla. *Locutus est populus in Deum et in Moysen, id est, contra Deum et Moysen, sicuti Vulgata versio tradidit; et inferius: Misit Dominus in populum ignitos serpentes.* Num. cap. 21, v. 5 et 6.—Ipsa sic Vulgata vertit, et in ipsa Vulgata vox in, contra significat, Deum scilicet misisse ignitos serpentes contra populum. Sic explanatores: « Frustra igitur adversus hunc populum consilium petis ab ariolis et auguribus; nulla illi divinatio, nullum illi augurium adversa esse possunt; frustra idololatria, Evangelio nuntiata eversa à fundamentis, philosophos et magos in auxilium invocabit, nec hi quidquam nec illi valebunt ad Christi regnum convellendum. »

*Temporibus suis dicitur Jacob et Israel quid operatus sit Deus, ibid. v. 25.*—In textu hebr. legitur ad litteram: *Secundum tempus, quod Vulgata versio reddidit: Temporibus suis, quod interpretes gallicè verterunt, avec le temps, significare possent nativa verba: Dicitur Jacob et Israel quid egerit Deus; cui versioni convenit Vulgata: Dicitur Jacob et Israel quid operatus sit Deus.* At ille datus Jacobo et Israeli apud Hebræos aliquando vertendus est ad significationem propter, vel super, vel de. In hoc ipso libro duo occurrunt exempla, cum narratur Deum Mosi dicitavisse sua mandata de Levitis, in textu hebr. *Levitis datus casu.* Optimè intelligit Vulgata dum vertit *super Levitis*, Num. cap. 8, v. 20. Alterum occurrit exemplum, cum legitur Moysen sua mandata dedisse Eleazar et Josue de Gad et Ruben tribubus, ubi fert textus hebræus, Num. cap. 52, v. 28, quod non exprimit Vulgata; at constat sensum esse *de eis vel super eis.* *Dicitur de Jacob et Israel quid operatus sit*

*Deus.* Apud septuaginta Interpretes legitur: *Quid Deus operabitur.* At textus hebr. cum Vulgata versione consentit, *quod operatus sit Deus,* Explanatores sic: « Non est divinatio contra hunc populum, quia Deus illum protegit; ad sint tempora et apparebit quæ Deus propter Israel prodigia ediderit; nec eum propter populum qui tibi videndus adstat, sed et quoque eum propter novam gentem quam posthæc suscitaturus est Dominus, quæ huic succedat populo. »

*Ecce populus ut leona consurgit et quasi leo erigetur. Non accubabit donec devoret prædam et occisorum sanguinem bibat, ibid. v. 24.*—*Leonis catulum* interpretatus est Septuaginta codex quam hebr. vocem Vulgata *Leonam* vertit. Ut enim vox hebraica genere masculino terminatur, magis ad masculinum quam ad femininum spectare videtur. Quidquid autem id est, planè constat hic Balaam augurari proximas Israelitarum victorias. Sic explanatores cæterum: « Quadraginta abhinc annis populus ille istis in desertis versatur sicut in sua leone spelunca; ast ingenti validus robore ecce exiturus properat, nec sanè moram est facturus quin suos subegerit hostes eorumque urbes et arva in dititione tenuerit. Quasi leo prædæ carnes devorat sanguinem que bibit, ita Israel agros occupabit citò atque divitias, quæ Dei promissionibus et mandatis est possessurus. » Ipse Christus, *leo de tribu Juda,* Apoc. cap. 5, v. 5, denominatur; Satanam devicit ejusque prædam raptat; *exiturus vincens ut vinceret,* Apoc. cap. 6, v. 2, nec in requie stabit, quin hostes sub pedibus submitterit. Alios sustollendo perdit, alios miserando salvat fideique jugo subjicit. Illi ejus fiunt prædæ, eosque servat dum suam in societatem aggregat, ita ut ejus membra evadant, prout beato Petro dictum est eà in visione, quæ illi gentium conversio ad fidem fuit annuntiata: *Occide et manduca, Aetia Apost. cap. 11, v. 7,* quæ ita divus Augustinus verba explicuit: « In illis quæ sunt destruas, hoc est hominis, veteris membra, atque illos fac quid tu sis, novi hominis membra. Ita ea quæ Christus stimulat sitis, nostrarum est sitis animarum eamque sedat cum eas sibi adjungit. Quæ omnia pro suo agit populo, adhibitis quidem ministris Ecclesie, quæ verè ejus est populus. Quæ autem Christi suæque Ecclesie victoriæ usque ad seculorum ab solutionem producentur. » Sic ex parabole, quas secundum Balaam sermo retulit, mundi ad finem vaticinando pervadunt, quam enim Israel victoriæ metam sunt adepturæ.

*TERTIA BALAAMI ORATIO.*—Tertiò suam parabolam Balaam resumit. Hæc est quoque Mosi vox: *Assumptaque parabola, ut vertit Vulgata, parabola sua, secundum hebraicum textum.* Convenit hæc eleotico cum Beati Pauli verbis, qui, postquam narravit Abrahamum fide incitatum, sui sacrificio filii assensisse, cum reputaret à Deo mortuum revocandum posse ad vitam, subiungit: *Unde eum et in parabolam accepit,* ad Hebr. cap. 11, v. 19. Quæ in parabola Isaacus Christi personam agebat symbolice; ejus in ligno immolatio erat Christi sacrificium in cruce, hebraicè *ligno,* ejus ad vitam revocatio figura fuit Christi resurrectionis. Tales parò sunt patriarcharum et prophetarum parabole; tales quoque habende sunt Balaami parabole. Ut autem hæc intelligantur mysteria, Abrahami filius, id est, ejus fidei hæres oportet esse.

Ecce ergo, ait Balaam, *dixit Balaam filius Beor, dixit homo cujus obturatus est oculus, ibid. cap. 24, v. 3.* Sic saltem Vulgata. Septuaginta codex cum dissimili valdè sensu interpretatus est: *Ecce quæ dixit homo qui verè videt, ut autem videtur, Septuaginta verterunt hebraicam vocem ערשׁ pro ערשׁ, qui perfectus, id est, homo qui perfectus est oculo, homo qui verè videt, homo cujus oculi sunt perfecti.* Vox hebraica quædam similitudine proxima est ei quam in Lamentationibus Jeremias adhibuit, cum sic loquitur: *Sed et cum clamavero, et rogavero, exclusit orationem meam,* Lam. cap. 5, v. 8, ubi vox, quam posuit Vulgata, *exclusit,* potest hebraicè reddi: *Oclusi orationem meam.* Vox ergo Numerorum significare potest *clausus,* et Vulgata optimè sensum vertisse videtur: *Homo cujus obturatus est oculus.* Pro certo etenim, cum Balaam angelum non videret quem ejus asina viderat, oculis erat magis clausis quam ipsa asina. Cum autem nunc est dicitur se esse oculo aperto, sat constat illum voluisse dicere se prius fuisse oculis clausis.

*Dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est, ibid. v. 4.* hoc est, quod illi Omnipotens revelat. Balaamus igitur hic dissimilia videt eis quæ à Balac rege ostenduntur. Illi Balac castra Israel ostendit; ast ei Deus apponit alterum Israel cujus ille quasi umbra est tantum. Inde sanè parabole fundamentum et origo, scilicet dum de iis loqui videtur robus quas Balac ostendit, respicendo de iis loquitur quas illi Deus subjicit. Verba Dei audit, sermonemque divinum recitat, veluti mandatam acceptat.

Hæc igitur dixit homo qui cadit, et sic ap-



triplicabitur. Septuaginta Interpretes ita legisse videntur, sed illorum versio scribarum negligentia vitata est, ita ut apud illos hodie legatur: *Regnum Gog assurgat, et ejus regnum multiplicabitur*. Inter se differunt textus samaritanus et hebraicus, dum samaritanus legit *Gog* et hebraicus *Agag*. Bis solummodo nominatur *Gog* in Scripturâ, in Ezechiele scilicet et in Apocalypsi. In Ezechiele, cap. 38 et 39, capiti populorum septentrionis adjungitur. Indicare autem videtur Scytharum principem aut dignum qui Scythis comparatur; in Apocalypsi autem cap. 20, v. 7, Antichristum videtur designare, ultimum Ecclesie hostem, cum jamjam ad ultima devenierint secula. Parum hæc cum Balaami prophetiâ quadrare videntur, dum *Agag* nomen cum eâ apertissime consentit. *Agag* ultimus fuit rex Amaleitarum qui à Saule sub jugum fuerunt missi, atque à Samuele *Agag* mortem recipit. Obijcitur Balaamum ad versum 20 de Amalec prophetavisse, nec esse planum cur de illo hic mentionem fecerit (1). Cum verò fateantur nemini esse notum quid *Gog* significet, nobis vox *Agag* antepenultima videtur. Nec verò eadem iteratur de Amalec prophetia. De illo etenim hic Balaamus loquitur, propter id tantum quod ad potentiam Israel regis attingat. Sic explanatores:

Non modò gens Israelitarum propagabitur et multiplicabitur, sed etiam Amalec, qui sese primus in deserto adversus illos intulit, à Saule, primo Israel rege, devinctur. *Agag*, ultimus Amalec rex, captus à primo Israel rege, morte morietur, supremo rerum auctore mandante, atque Amalec victor Israel exultabit, ejusque imperium deinde amplificabitur, regnante Davide, qui usque ad Euphraten dominium obtinebit. Ita impium imperium, quod Christi Ecclesiam primis adortum fuerit oppugnationibus, ad ruinam trahetur ab hoc divino Salvatore, cujus imperium æternum latissime ultra imperii Romani fines progredietur. Christi imperium ad extremas terrarum orbis metas dominabitur extensum, in terraque permanebit usque ad seculorum solutionem.

Hic *Agag* Vulgata versio habet, sensu autem diverso. Veritè ergo de Israel loquens: *Tolleter propter Agag rex ejus, et auferetur regnum illius*. Saul enim cum *Agag* pepercerisset,

(1) Objectionem hanc producit P. Houbigant, qui lectionem *Gog* præfert, confitendo tamen se nescire quid eo nomine designetur: *Quid sit Gog... me nescire confiteor*, inquit.

quamvis expressè monuisset Deus illum occidendum, à Deo fuit rejectus, ita ut illi propheta Samuel dixerit: *Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus ne sis rex*. 1 Regum cap. 15, v. 25. — Propterea hic princeps cum postea fuit in Philistæorum manus traditus, simul et coronam et vitam amisit. Verba autem hebraica, si *auferre* et *extollere* significant, ea est ratio quid proprie *tollere* significant, ita ut usurpentur non solum indicantia *auferre* sed etiam *efferre*. Septuaginta versio duo verba ad hunc flexit sensum, quod confirmare videtur utrumque *elationem* exprimere. Balaamus hic prospera potius quam calamitosa denuntiare videtur. Gens Israel propagabitur et multiplicabitur. Illi rex erit qui super *Agag* assurgit; cum Amalecitas, qui illi primi hostes occurrerunt, populus ille potens laud requiescet, quin usque ad Euphraten victor dominetur. Christus, David verus, idololatriæ imperium postquam evertit, perget usque ad extremas orbis oras imperium extendens; Christi Ecclesia ille est populus, et populus ille universam super terram dilatabit.

*Deus eduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis*, ibid. v. 8. — Eadem præcisè sunt hæc verba, quæ jam recensuimus in proximo Balaami sermone; inest autem ea sola differentia, quòd textus hebraicus pluraliter habebat: *Deus illos eduxit*, dum singulariter habet: *Deus illum eduxit*. Deus fortis, omnipotens, ex Ægypto Israel eduxit, ut illum in terram Chanaan introducat, illumque in domicilio implevit robore ut omnes conculcet populos qui viam hostiliter illi occultent, vel ei quæ illum Deus armavit potentia obstare tentabunt. Hæc verò prima prodigia figuratè alia representant prodigia quibus maxime imparia sunt. Hirsus Deus fortis terræ suam manifestabit potentiam, dum à tenelris suum liberabit populum, sui que dilectissimi Filii in regnum transferet. Animo Apostolos et ardore implebit, adeo ut ii duodecim, minus intra annos quadraginta, ubique idololatriæ regnum quassabunt, et ubique pariter Christi regnum constituent. Mirabiliter animum eriget martyribus, qui sanguine Apostolorum labores confirmabant. Nil par futurum his admirandâ fortitudine viris, qui semper et ubique invicti, serenâ fronte mortem accipient, quasi impatienter vitæ finem provocantes, ut qui vitam novam appetentes, tendunt ad cæli certâ cum

spe in æternum esse cum Christo. Sed iterum, illorum sanguine madentes, in inferno rursus ignes cadent, militum Christi hostes. Christi Ecclesia semper eâ validâ potentia stabit, ut nemo illum concutere possit, propterea quod vim omnem sumat ex Christo, qui veluti promisit, cum illa erit usque ad seculorum finem.

*Devorabit gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, et perforabit sagittis*, ibid. v. 8. — Vel, ut habent septuaginta Interpretes: *Et sagittis perforabit hostes*. Verbum *perforabit*, Vulgata pluraliter vertit, subaudiendo *hostes*. Forstân autem è translatione tantummodo orta est discrepantia. Namque, dum, uti fert hebraicus textus, legimus: *Devorabit gentes hostes suos, et sagittis suis perforabit*, fortè rectius legeretur: *Devorabit gentes... et sagittis suis perforabit hostes suos*. Vulgata versio, dum habet *hostes illius*, non autem, *hostes suos*, hunc illius Deo conferre videtur. Unde etiam supponendi esset locus de Deo quoque *faisse dictum: Ejus fortitudinem esse similem reem, vel rhinocerotis*. In hebraico verò textu necnon et in septuaginta Interpretum codice, hæc omnia huic populo attribuntur: *Gentes exterminando devorabit, illarum ossa confringent, et eorum dentes enecando, atque quemcumque illis in presidium adstantem; sagittis suis hostes perforabit; frustra que ab illius actibus se auferre conabuntur (Deus enim inter Israel) quicumque adversus eum populum arma parabunt.* Sehon, Amorrhæorum rex, Og rex Basan, unus et triginta Chanaanæ reges in acie contra Israel stabunt et devicti cadent. Christi sagittæ sunt in verbis, verum autem sentæ sunt illius sagittæ, et sub ejus manu cadent populi. Gentes devorabit, dum apud illas evertit idololatriæ regnum. Illarum ossa confringent dum idololatrias et persecutores exterminabit principes, qui impietati erant presidio. Gentes tandem superdominabitur, dum illas fidei ad sanctimoniam et obedientiam adducet. Hæc ejus populo attribuntur, quia princeps est Ecclesie, quæ illi est populus. Ille per se ipsum impios evertit; at Ecclesie ministris contra vitur, eum populos edoceri et baptizari desiderat. Ejus populi ex manu sagittæ erumpunt, cum animas submittit, evangelico verbo sagittante.

*Accubans dormivit ut leo, et quasi leona, quam suscitare nullus audebit*, ibid. v. 9. — Vel, ad iterum hebraicam, quæ *accubuit quasi leo,*

et quasi leonis catulus. Sic legere et septuaginta Interpretes et Vulgata versio. Ille autem rursus leonem vocat Vulgata, quod animal Septuaginta vertunt leonis catulum, quia enim hebraicum verbum masculino indicatur genere. In Samaritano codice, qui dissimili literâ inscribitur, femineo genere vox designatur. Quidquid autem id est, Balaamus hic isdem propè verbis iterat quod de Judâ dixerat Jacobus. Sola ea est differentia quod in Genesi verbum hebraicum est *accubuit*, proprium quidem brutis animalibus, cum in Numeris vox hebraica, propè idem sonans, solis propria est hominibus. Sic Genesis in textu comparatio est leucienter et rector. Quam locutionem vertit Vulgata *dormivit*. Hunc illi voci persæpè attribuit sensum, qui tamen hebraicè proprius *accubuit* significat. Omni itaque Israel Balaamus attribuit quod Deus de Judâ dixerat, qui à Deo fuerat electus qui primas teneret partes. *Accubans dormivit ut leo, et quasi leona, quam suscitare nullus audebit*. Populus ille, cum promissam hereditatem obtinuerit armis, in illâ sedem reponet, in illâ dormiet quasi victor leo, qui raptâ devorataque prædâ, in antrum rursus ingreditur et in illo recubat. Requiem ejus quicumque disturbare tentabit, temeritatis penas luet. David cum universam Israel promissam regionem in ditionem demiserit, quasi leo fortitudine tremendus in illâ quiescet; in pace Salomon patris regnum possidebit; principatus ejus pacem nullus audebit oppugnare. In posterum verò, si Assyrii et Chaldei Israel ausi sint aggredi, ab illis Deus vis injustè illate penas repetet. Israel novus, Christi Ecclesia, tria circiter per secula oppugnabitur et præliabitur, ut in terrâ per Evangelium Christi imperium constitutur. Illi verò pax deinde concedetur, et quicumque ejus pacem conturbare ausus fuerit, sive civitatis sive tardius profectò experietur Deum Israel vigiliis agere, atque illus hostes anathematibus evertet.

*Qui benedixerit tibi, erit et ipse benedictus; qui maledixerit, in maledictione reputabitur*, ibid. v. 9. — Hæc vertunt Septuaginta pluraliter et tempore presentis: *Qui benedixit tibi illis benedicunt; qui tibi maledixit, in maledictione reputantur*. Hebraicus textus nec præsens nec futurum tempus determinat; singulari autem numero cum plurali jungitur: *Benedictus qui tibi benedixit, maledictus qui tibi maledixit*. In lingua hebraicâ faciliè voces singulares benedicens, maledicens sunt usurpate pro plura-

libus: *Benedicentes, maledicentes.* Genuinè Vulgata versio videtur reddidisse: *Qui benedixerit tibi, erit et ipse benedictus; qui maledixerit, in maledictione reputabitur.* Abrahamo olim dixerat quoque Deus: *Benedicam benedictibus tibi, et maledicam maledictibus tibi.* Gen. cap. 12, v. 5 (1). — Promissio eadem ab Isaaco ad Jacobum iterata fuerat: *Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus; et qui benedixerit tibi, benedictionibus repletur.* Gen. cap. 27, v. 29. — Quicumque Israel sincerè et imo ex corde benediceret, à Deo et ipse benediceretur; quicumque illi malediceret aut illum quasi maledictum haberet, divinam in se maledictionem evocabit. Ita quicumque Christi Ecclesie benediceret, illi adhaerens quasi soli Dei benedictioni, ipse fiet particeps celestium benedictionum quas in illum Deus effudit. Quicumque illi malediceret, sive ab illa alienus, sive tui maledictam habens, in se maledictionis aeternae anathema concitabit.

QUARTO BALAAMI ORATIO. — Quarto tandem parabolam assumit Balaamus. Eadem semper vox est Mosis: *Sumpta parabola*, secundum Vulgatam; *parabola sua*, secundum hebraicum textum. Ipsum hoc verbum proximum est locutioni divi Pauli, cum memorans ea quae in tabernaculi parte primà indesinenter offerrebantur, et illud quod quotannis semel in secundà offerrebat, subjicit parabolam rerum quae tunc agebantur fuisse: *Parabola est temporis instantis, vel ad graecum codicem, tunc instantis.* Cujus annui sacrificii necessitas priorum indignitatem indicabat, hujusque secundi annua iteratio sacrificii, quod quidem ejusdem quae priora erat naturà, utrorumque tenuitatem significabat. Quae caeremoniae fuisse parabolae, quas stupidas atque carni deditus Judaeus non intelligebat, sed quarum mysteria nobis revelavit Deus,

(1) Textus hebraicus hujus loci (Gen 12, 5) ita dispositus est: 1° *Et benedicam;* 2° *benedictus tibi;* 3° *et maledictus tibi;* 4° *maledicam.* Juxta constructionis illius ordinem, Deus promiserat se benedicturum benedictibus, antequam ipsi benedicerent, et se maledicturum maledictibus, postquam ipsi maledixerint. Singularitatem hanc explicat Balaamus recentior modo prorsus factus, ut solet Rabbiorum cohors: *Benedictiones ac maledictiones, inquit, conditioni illius à quo emittuntur consentaneae sunt. Pauper tibi centum nummorum fortunam, dives mille nummorum millia praecurat; item est de benedictionibus. Quamobrem Deus anticipatam pollicetur benedictionem tui qui benedicturi sunt generationi Abraham, et vice versa?* (Drach, Bibl. de Venise, edit. 1828-1829.)

Apostolo interpretante. Eas sunt Mosis et prophetarum parabolae. Solum corticem illarum videt profanorum oculus nec quidquam subesse supponit; verum autem, quibus nosse datum est, divinus Spiritus caelestia mysteria patefacit: *Vobis datum est nosse mysteria regni caelorum.* Matth. cap. 13, v. 11. — Ecce ergo, rursum ait Balaamus: *Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cujus obturatus est oculus.* Ibid. v. 15. Eadem sunt omnino verba quae incipiente tertià oratione.

*Dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi, et visiones Omnipotentis videt, qui cadens apertis habet oculos,* ibid. v. 16. — Eadem propè sunt quoque verba quae tertiè orationis in principio. Haec tantum addita fuerunt verba: *Qui novit doctrinam Altissimi.* Notandum insuper, in samaritano textu, ad orationem antecedentem, haec deesse verba: *Dixit auditor sermonum Dei,* verum autem et in Septuaginta codice et in hebraico textu occurrunt. Septuaginta interpretati sunt, ut apparet, vocem hebraicam *cadens* significantem, quasi hominem qui, sensibus lassatis, somno succumbit. Haec propter sanè hanc ideam cum praecedenti periodo junxerunt, dicentes: *Novus qui Dei visionem per somnia videt.* Balaamus autem planè vigilare interea videtur. Haud aegrè supponi potest illum divinae visionis fulgore fuisse prostratum (1). Ezechiel, Daniel divusque Joannes, simili in occasione humi faciem posuerunt. Accipiendus ergo sensus et Vulgatae et hebraici textus *cadens*, occidit Balaamus, sed cadendo apertis erat oculis; idè etiam quod apertis erat oculis, luminis caelestis splendore prostratus est. — *Qui novit doctrinam Altissimi.* Deus illi divinae praesentiae splendorem manifestavit, ei rerum mutationes quarum maximè remotas, distinctèque demonstratos eventus indicando, velut ex sequentibus apparebit.

*Videbo eum, sed non modo, intuebor illum, sed non propè,* ibid. v. 17. — Sic autem explananda haec verba: *« Illum videbo Deum fortem cujus verba audio, illum Altissimum qui mihi suam revelat doctrinam, illum Omnipotentem qui mihi visionem aperit quae oculi perstringuntur. Videndus postea habebitur, non ad induendo naturam, sed non modo, non ad haec nos pervenimus tempora; illum in carne quicum conjungetur contemplantur, verum*

(1) Traditio כּוּרַם Synagoga docet Balaam in his circumstantiis reverà occidisse. (Drach, loc. cit.)

autem non propè, haec remotissimo tempore absunt intervallo. Illum in longinquo tantummodo prospicio, quasi patriarchae quibus illius promissa denuntiata sunt.)

*Orietur stella ex Jacob et consurget virga de Israel.* Ibid. v. 17. — Pro *orietur*, quod habet Vulgata simulque Septuaginta fert codex, in hebraico textu legitur *incedet*, stella *incedet*, properabit, quae sic explananda: *« Quem ego in longinquo prospicio astrum est qui quondam ex Jacob orietur, magnèque in majestate procedet. In terrà medium inter eum populum enascetur, ejus autem omnino caelestis erit origo. Ipse quoque stella matutina vocabitur, qui ex Patre ante auroram est natus. Nec quisvis illi equiparandus est. Nec David, nec Salomon sicut ille origine eminent; illorum autem ex gente oriatur quod intueor castrum. »* Virga, id est, sceptrum, *consurget de Israel.* Quod astrum in Israel summum tenebit imperium. Nec erit vel Saul, vel David, vel Salomon nec illus ex illis qui postea in Israel solio sedebunt vel apud Judam; sed cum temporalis imperii sceptrum à Judaeis auferretur, incorporalis et caelestis potentiae sceptrum illo ex populo exsurget; tunc ex Israel enascetur puer qui simul erit et astrum et sceptrum, quia simul erit et Altissimi et David filius. *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis.* S. Luc. cap. 1, v. 32 et 33. — At ejus regnum non erit ex hoc mundo; regnum ejus regnum caelorum. Ex caelo in terram dominabitur ut homines à terrà ad caelum evehat. Nativitatem ejus stella nuntiabit; at haec stella non erit illud sceptrum; haec stella illum indicabit qui hoc sceptrum divinum solus tenebit manu.)

*Et percipiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth.* Ibid. 17. Nativus textus habet *angulos pro duces.* Anguli Moab sunt illius duces, sicut septuaginta Interpretes et Vulgata verterunt. Angularis petra vocatur Christus, qui sui populi est dux. De secundà autem versùs parte lectio hebraica habet quae verterunt Septuaginta et Vulgata: *Et vastabit omnes filios Seth.* Seth filii sunt omnes orbis terrarum habitatores, qui à diluvio universi ex Noëno per Seth originem ducunt. Venit autem Christus qui inter illos destrueret peccati regnum, demonis imperium. Alter verò occurrit sensus in Hebraico et Samaritano textibus. Pro *vastabit* Samaritani legunt *verticem*, parallela locutio, angulis in

primà parte positus. Anguli et duces duces significant. Haec quidem lectio textu confirmatur insuper Jeremie: qui Balaami adversus Moab verba refert: *Ignis, ait Jeremias, egresus est de Hesbon et flamma de medio Sehon, et devorabit partem Moab, et verticem filiorum tumultus,* Jerem. cap. 48, 45. — Ceterum illi filii verticum sunt filii superbiae; hi autem superbiae filii ipsi sunt Moabite, quibus Isaias et Jeremias illud vitium exprobrant. Princeps quem Balaamus intueor *confringet angulos Moab et verticem filiorum superbiae* (1). Sicut est stella matutina, ex Patre ante auroram natus, ipse Israel eduxit ex Aegypto et ipse Moabitas percipiet, et illorum duces David alterà prosterneret. Qui populi originem ex Loth ducunt, qui frater, id est, Abrahami erat nepos, Israelitarum sunt fratres; sed non facti sunt foderis quod Deus cum Israel sanxit participes. Terram autem rex ille divinus, cum in terrà apparuerit, in caeleste regressus fuerit regnum, angulos Moab confringet, illorum duces qui ex origine novi Israel erunt fratres, sed qui novi foderis participes fieri almerunt. Incredulos Judaeos duceibus orhabit, illorum rempublicam evertet, vastabit verticem illum filiorum superbiae, qui, ut dixit Apostolus, *ignorantes justitiam Dei, et suam quarentes statuere, justitiae Dei non sunt subjecti; finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti,* ad Roman. cap. 10, v. 3 et 4. Illorum verticem vastabit illis sum pontificem summum auferens, ita ut in terrà habitent sine pontifice, sine principe, sine sacerdotibus et sine altaribus.

*Et erit Idumaea hereditas ejus; hereditas Seir cedet inimicis suis.* Hic aliquid adulteratum est in textu. In hebraico legitur: *Et erit Edom hereditas;* suppressum est pronomen *ejus*, nec etiam in graeco Septuaginta reperitur. Sed id Vulgata exprimit, sensusque exigit. Vulgata Edom per Idumaeam exprimit, quod scilicet Edom, Idumaeae pars, plerumque in hebraico nomen Edom induit; sed ex sequentibus deducitur conjectura à Balaam minus ipsam regionem, quam ejus incolae, designatam fuisse. Adit hebraicus: *Et erit hereditas Seir inimici ejus,* et hic plurali numero accipitur *inimici*: ad quid pluralis numerus attinet? Vulgata supponit praedicandum esse huic voci in hebraico litteram indicantem dativum casum, tuncque sensus

(1) P. Houbigant ipse ambos textus confert, ac licet hic verticem: *Prosterneret omnes filios Seth,* nihilominus vertit in Jeremia: *Certices filiorum superbiae.*

hie esset: *Et hereditas Seir cedet inimicis suis.* Sed in hebraico non reperitur vox *cedet*; datus casus non indicatur. Intelligendum ergo esset regionem Seir intra manus Israelitarum hostilium transmittendam; sed regio Seir ab Idumæis occupabatur; Israelitæ nullo modo hostilia cum Idumæis suis fratribus gerebant; ipsis etiam vetitum fuerat hostiliter Idumæos aggredi, dum contra sese hostes Israelitarum Idumæi fecerant. Hoc sensu intelligendi sunt Septuaginta: *Et erit Esau inimicus ejus*; id est, non pluraliter *inimici ejus* legerant Septuaginta, sed *inimicus ejus*, et pro Seir, Esau, ut concors etiam Samaritanus. Superest tantum ut legerint *hereditas* tum in secundo, tum in primo membro; dum contra, quàm Vulgata legerit *hereditas ejus* in primo, apparet etiam legendum id in secundo membro; sique omnis difficultas solveretur: *Edom erit hereditas ejus; et erit hereditas ejus Esau, inimicus ejus.* Ille dux qui, stella matutina, originem suam ex diebus æternitatis hausit, potens et clarus erit in Israel antequàm in terrâ appareat in medio populi illius. Proteret duces Moab per manum David, et Idumæos ipsos, inimicos ejus, faciet prædam ejus, et ita ut Esau ipse hereditas fiat ejus qui regnaturus est super Israel. Esau frater est Jacob, sed non particeps benedictionum que diffuse sunt super Jacob: quum divinus ille dominator Israel apparuerit in terrâ, omnes ad se vocabit, qui, ut Idumæi benedictionem non acceperint, et ex eis faciet hereditatem suam, sicut populus ejus, qui populus ejus non erant: quibus superbiebat prerogativas exeret Judæus, et Gentilis, ad fidem vocatus, hereditas erit Messia.

Israel verò fortiter aget: *De Jacob erit qui dominatur, et perdat reliquias civitatis.* Eadem ferrè codex hebraicus scripsit. Et ex eo quòd aliquid obscuri offendant in ultimâ harum trium phrasium, mendum subesse suspicati sunt. Legendum proponere: *Seir peribit in urbibus suis, aut: perdat reliquias Seir (1)*, sed concordant Septuaginta et Vulgata cum lectione hebraicâ, et perdat reliquias civitatis. Si primo aspectu obscure et improprie hoc expressum est, clarissimè et accuratissimè videbitur esse in sensu *parabolæ* quam continet. Conferamus ambas in-

(1) Prior lectio à D. Calmet, posterior à P. Houbigant fuit proposita. Cur utraque nobis non sit accepta, modo videbimus. Malè auxiliatus est P. Houbigant suus typographus, quum asserit D. Calmet vertisse: *Pellet Seir de urbibus*; nam D. Calmet dixit: *Seir peribit de urbibus suis.* Sed et ipse errat, nam hebraicus non dicit: *Peribit*, sed *perdat*.

terpretationes. « Tempore David, Israel cum fortitudine aget; nunquam validiorem se gesserit, nunquam se adeò fortem ostendit, si spectetur hæc fortitudo que: arduos ocultos, et percellit armorum potentia: tum qui exiturus est ex Jacob et ex stirpe ipsâ hujus principis et dominabitur in principis ipsius persona. Nunquam latius Israel dominabitur, quàm è Nile ad Euphratem dilatandus sit. Per manum et illius principis perdet, dominator Jacob perdet reliquias urbis, specialiter in Idumæâ, in quâ David non tantum hostiles exercitus conteret, sed quemque masculum superstitem in urbibus morti dabit. Sed fortitudo Israel longè mirabilius modo fulgebit in temporibus Messie, qui est ipse hic princeps originis omnicoelestis, qui nasciturus est de Jacob. Eò miratione dignior erit fortitudo Israel, quòd generosissimi ejus duo duces inermes pugnaturi sint, et moriendo victoriam relaturi. Fortitudo novorum Israelitarum euenit occurret periculis, omnia obstantia perrumpet, undique idololatriam impugnabit, quæ ditissimæ terræ regina fuit, hancque proteret divinus filius Jacob, quem manet hereditas solii David, patris sui. Non tantum in Israel, sed etiam in omnibus regionibus terræ dominabitur. Perdet et reliquias hujus civitatis, quæ, utpotè maximi quod extiterit imperii caput, se urbem solam vocari sinebat; perdet per manus barbarorum et reliquias urbis Romæ Ethnice, Babylonis et istius matris abominationum terræ, ebrise sanguine sanctorum: et si hoc non sufficiat, in ultimâ die, obruet omnino reliquias istius imense civitatis, omni tempore civitatis divina hostilis, reliquias magnæ Babylonis, mundique corruptissimi, in quo sociantur et degunt improbi omnes, à Caino, eorum capite, ad ultimum reproborum. »

Cumque vidisset Amalec, Balaam assumens parabolans suam (his propriè verbis utitur Moyses), ait: « Amalec est populorum præcipuus; sed et finis ejus usque ad excidium universum progreditur. » Textus hebraicus dat ad litteram hæc interpretationem: « Et finis ejus usque ad interitum. » Quod Vulgata reddit: *Cujus extrema perdentur.*

Hæc eadem est vox hebraica נידון, quæ usus est Balaam, quum Justorum invidens beatitudinem, dicebat: *Et fiant novissima mea hominum similia!* hic finem Amalec longè alium affore, nempe omnino extitalem præannuntiat. Septuaginta hic adhuc verbo illi sensum *posteritatis* tribuit: « Posterit eorum peribit. » Samari-

tanum etiam annotes pro usque ad *perentem*, aut usque ad *interitum* scripsisse: *donec pereat.* Proponitur ergo versio ex litterâ ipsâ: « Et posteritas ejus donec pereat. » Sed torqueri videtur hæc constructio, etiam pro caractere hebraicæ lingue, quæ simpliciter ut in Septuaginta dixisset: *Et posteritas ejus peribit.* Melius servare lingue typum lectio hebraica videtur, et quum jam Balaam per נידון finem aut extremum statum interpretatus est, idem hic sonare vocem hæc facile crediderim: « Et finis ejus usque ad interitum, » aut ex Vulgata: *Cujus extrema perdentur.* Amalec ante omnes populos, has regiones occupavit; ex tempore Abraham, idèque præcessit Israelitas Idumæosque, ipsos Moabitas et Ammonitas. Primus et maxime antiquus inter hos populos eminet, sed qui ei reservatur finis excidium erit. Quum Israel incipit regem habere, peribit Amalec: primus inter omnes ausus in deserto aggredi Israel, interitum nefario et universo pœnas audacie luet. Eadem clade disperdetur populus, inter omnes primus; non antiquissimus, sed cerè potentissimus; populus Romanus; qui audacter insurgit in novum Israel ex primis temporibus fœderis paciscendi cum novo populo illo, barbarorum icibus percutietur, qui ejus provincias usurpabunt, et potentiam annihilabunt.

Balaam vidit quoque Cinæum, et assumptâ parabolâ ait: *Robustum quidem est habitaculum tuum, et nidus tuus positus est in petra; sed ignis ad nidum tuum penetrabit et astutia Assur capiet te.* Hic sensus sequitur ex variis textibus hujusce interpretationibus. *Robustum est habitaculum tuum.*.... et nihilominus Assur capiet te; hoc essentialè est et præcipuum in prophetiâ illâ, et notâ digna est in hoc concordia omnium interpretationum et lectionum. Hoc hebraicus, hoc Septuaginta, hoc Vulgata ferunt. Samaritanus paulisper, et mendo scribæ facillimè videndo, differt; in reliquo versiculi nihil magni ponderis includitur; ut tamen omnia attentè scrutemur, variæ interpretationes lectionesque perpendatur. Ante omnia observandum est quàm propius vox Cinæi Hebraicè נין sese referat ad vocem hebraicam נין seu *nidum*. In hebraico ergo legitur, *habitaculum tuum robustum est, sed pone nidum tuum in petra.* Inde, ut videtur, Septuaginta et Vulgata vertendum crediderunt: *Sed si in petra posteris nidum tuum;* sed ex conjecturis erendum secundam partem cum primâ quadrare et pro imperativo *pone, ושים* legendum וישם, et *positus in petra nidus tuus*, q. d.: « Robustum est habitaculum tuum,

et positus in petra nidus. » Pergit hebraicus: *Sed erit in combustionem* Cin. Septuaginta, sequentem phrasim invadentes, et unam ex his vocibus pro proprio nomine accipientes, et Cin pro *nido*, dixerunt: *Et si fuerit Beor nidus astutiae.* Beor datus casui assignavere, id confundentes cum נין, in electionem. Quid hoc significet, non bene patet: *Et si Beor haberet nidum astutiae?* sanctus Hieronymus, contra, credidit Cin esse nomen proprium; et pro נין, in combustionem, legisse videtur לבידור, in electionem, unde et in nostrâ Vulgata scriptum est: *Et (id est, etsi) fuerit electus de stirpe Cin.* Hebraicus autem textus נין כן hic pro *etsi* acceptus nihil nisi *sed* sonat, adeò ut in hebraico hæc phrasim non sit præcedentes sequentia, sed ipsi sit contraria: « Etsi nidus tuus poneretur in petra, nihilominus Cin dabitur in combustionem; aut aliter: *nidus tuus positus est in petra; attamen ignis exaltabitur usque ad Cin,* aut usque ad *nidum;* siquidem faciliè confundi potuit נין, Cin, cum נין, *nido*, et reverè legere Septuaginta נין, *nidus*; forsân etiam melius adhuc lectum fuisset, נין, *nidus tuus: attamen invadit ignis nidum tuum;* et reverè sensus non mutatur. Hebraicus legit postea: *usquequæ,* aut *quandiu?* cui addit Vulgata: *poteris permanere,* quasi ad ellipticam reticentiam supplendum. Sed pro נין, *quandiu,* legerunt Septuaginta ערבה, *astutia;* inde scriptum est: *Nidus astutia.* Doctus P. Houbigant optimè notat hæc vocem ערבה, *astutia,* perfectissimè aptari, non si procedentibus, sed si sequentibus applicetur (1). Tunc verò legendum esset ערבה, ut vox ea voci sequenti adjungatur, eo sensu: *Astutia Assur captivum te faciet,* pro quo Septuaginta verterunt: *Assyrii captivum te facient,* et Vulgata: *Assur enim capiet te.* Sic concordant in hoc hebraicus, Septuaginta et Vulgata, ut Assur captivus sit Cin et in captivitatem redacturus. Prætermisâ aut litterâ, samaritanus verba diverso modo sejungit, sensumque mutat; pro usquequæ נין, vel *astutia*, ערבה, legitur ער, junctum voci sequenti Assur; eo sensu: *Donec ab Assur incola tuus.* Quod sic interpretandum: *Cin, vel nidus tuus comburetur, donec redierint ab Assyriâ tui incolæ.* Hoc ergo supponit eos captos jam ab Assyriis; verum reducere propheta prius quàm captivos prænuñtasset? Simpliciter ergo legendum cum Septuaginta et Vulgata: *Assur capiet te; sed Assur masculini generis, verbum autem hebraicum feminini est; quod sat evidenter sup-*

(1) Optima scriptura et bona sententia, à P. Houbigant in notâ ad hunc textum.

ponit nominativum femininum כִּימִי, *astutiā Assur capiet te*. Apertissimum ergo sensum hujus textus esse credo: *Robustum est habitaculum tuum, nidusque in petra positus; nidum tamen ignis invadet, et astutiā Assur capiet te*.

Cinai has inter gentes Chanaanæ quarum terra à Deo Israelitis adscripta sunt, numerabantur; in vicinā Amalecitarum degabant. Jethro, socer Moysis, ex hoc populo oriundus erat; ejus posteri Israelitarum partes secuti sunt; hi in tribu Judā, hi in Nephthali collocaverunt sedem: quum Saul jussus est Amalecitas ad interfectionem persequi, Cinai apud eos commemorantibus dixit: *Abite, recedite atque descendite ab Amalec, ne forte involvam te cum eo; tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel cum ascenderent de Ægypto*; additque Scriptura sacra recessisse Cinacos, et deinde Amalecitas fuisse stragi omnino delitos. Potuerunt abeuntes ex Amalec Cinai fratribus jam in tribu Judæ et Nephthali commemorantibus adjungi, atque Nephthalitani Assyriorum in manus incidere quum ab Assyriis tribus incolis viduata fuit.

Cladi Amalecitarum non immixti eritis, in Israel eligitis vobis nidum specie tutissimum; sed si Israel schismatis participes estis, quum rescindet fœdus cum Judā, punarum Israel et participes eritis, igne quo ardebit, conflagrabimini: unā ambo Assyriorum manus patiemini, etsi sedem eligeritis inexpugnabilem vi et armis, subripiet vos astuta, captivoseque ut alios deducet.

Nou memorat historia quo pacto adimpleta sit hæc propheta in hoc primo sensu qui litteraliter spectat ad Cinacos; at discretissime designat eventus qui secundo hujusce parabole sensui omnino respondent. Cum perdendum Amalec Deus statuit, Cinacos monuit ut recederent, recedendoque cladem communem Amalecitis Cinai effugerunt. Quum agitavit Deus delendam Romam Ethnicam, cum reliquis imperii ejus idololatriæ dediti, afflavit christianis imperatoribus consilium ab *Arbe* sedem imperii transferendi. Constantinopolim translata est, quomque stabilitatem fuit novum hoc imperium in Oriente, eruit Deus imperium Occidentis. Deletus est Amalec; ruinam effugit Cinacus. Sic Deo favente novus ille Cinacus mille et distius annis in nido commemoratus est quem ei Providentiā divina paraverat, Assyriorum aggressionibus, id est, à Mahometanis, à Turcis in vanum oppugnatus; robustum erat ejus habitaculum, diuque victor

steit; sed infectus schismate Israel, id est, Ecclesie græce quæ à romanā Ecclesiā discessit, ignis divinæ ultionis, quo schismatum assectæ vorabantur, Constantinopolim ipsam comburere potuit: Assyriorum astutiā fuit perfectum, quod vis nondum patraverat. Fœdus iniire cum Græcis Turcæ ut amici postulare; fœdus pacis cum eis pepigit Amurath; ad id fiducia erga illum progressi sunt, ut ab eo dominum suum, ultimum imperatorem suum acceperint. Mahomet, Amurath succedens, dolose apparatus bellicos congressit; quos Græci impavidi videre; omnibus paratis irruit in eos et capti sunt. Sic Cinacus, ex ruinā Amalecitarum elapsus, Assyriorum manus non effugit; sed et ipsorum Assyriorum sors futura à Balaam nunc præcinitur.

Assumptaque parabolā iterum locutus est Balaam: *« Hen quis poterit vivere, quando desolabitur eum Deus fortis? »* — Vox hebraica דֶּסֶלֶל derivari potest à דָּשָׁ, *ponere*, vel à דֶּסֶלֶל *desolari*. Septuaginta et Vulgata primam versionem accipiunt, cum scripserint: *Quando ponet ista Deus, ut Septuaginta habent, aut: Quando faciet ista Deus, ut fert Vulgata*. Hebraicus non fert ista sed eum (1), quod probat anteferendum esse secundum sensum: *Quis victurus est, quando desolabitur eum Deus?* Propheta ergo desolationem extremam, desolationem cui vix superstes poterit esse aliquis, modo nuntiatum est. Quod modo sequitur atinet ad ultima tempora, tempora magne illius tribulationis, quæ, ut Christus prædixit, omnes precedentes superabit, et ultima omnium grassabitur.

Venient à regione Kithæorum homines qui subijcient Assyrios, subijcient et Hebræos, ac ipsi ad perniciem suam ibunt. Hodie in hebraico, initio hujus prophetiæ, legitur דֶּסֶלֶל, *Et naves*: subaudiuntur, *egredientur aut venient*, hocque sensu Vulgata dixit: *Venient in trieribus*, pro eā autem versione legerunt Septuaginta, דֶּסֶלֶל *et egredientes*. Ipse Samaritanus scripsit: דֶּסֶלֶל, *Educat eos*; nec verò intelligitur ad quid atineat hæc vox, eos; quod anteposendam facit lectionem Septuaginta דֶּסֶלֶל, *egredientes*, homines egredientur, venient. Littera hebraica addit: *De manu Kithæorum aut Kithæorum*: quæ verba servata in Septuaginta

(1) Hoc animadvertit P. Houbigant in hunc textum. Contendit idem vendendum esse: *Vir ei qui vivet postquam vastaverit eum Deus*; sed hebraica littera merè fert: *Hæc qui victurus est, quando*, ut exprimitur Septuaginta et Vulgata.

invenire est. Sed in hebraicā linguā manus accipitur, ut apud nos *pes*, pro loco in quo commemoratur. Sic in Isaiā: *Debo illis in domo meā manum*, ait Dominus: illud Galli vocarent *un pied*, occupandum locum, ut in Vulgatā scriptum est. Manus ergo Kithæorum dicitur de loco ab his occupato; illud sic interpretabatur sanctus Hieronymus, et populos illos ratus Romanorum esse imaginem, simpliciter veritū de Iudā. Et reverā Romani oriundi credebantur ex quodam populo Kithæo, et quondam hoc nomine ipsos vocatos fuisse asserunt plurimi. Animadvertitur eorum armis subjectas fuisse regiones olim ab Assyriis occupatas; etenim certissimum est à Romanis subactos Hebræos, Romanosque Barbarorum machinis interceptos postea. Sed jamdiū subacti fuerant Assyrii, quum Romani in Assyriam ingressi sunt; propheta autem de his qui Assyrios subigere debebant, sermonem habet. Animadversam fuit etiam in hebraico textu per *Kithæos* designari posse Macedones. Inde fit ut reipsa in primo libro Machabæorum scriptum sit, Alexandrum Magnum, primum Græcorum regem, exortum esse ex terrā *Kethim*, aut, ut pronuntiant Latini, *Cethim*. Fuerunt ergo qui cogitarent Balaam hic prædicere bella ab Alexandro illata per regiones olim ab Assyriis occupatas, et postea quomodo Græci, id est, Antiochus Epiphanes, rex Syriæ, Judæos acerrimè persecutus sit. Græci, quorum intra imperium Syriæ includebatur, ipsi à Romanis obruti, imperioque desituti fuerunt (1). Sed eadem objectione coercemur. Jamdiū Assyrii subacti fuerant, quum Alexander eorum regionem invasit, et propheta loquitur de illis qui Assyrios subegere, et post subactos Assyrios, subegere etiam Hebræos. Non nisi Chaldaïs congruere possunt hæc duo proposita, siquidem Chaldaei Assyrios subegere vivente Nabopolassar, patre famosi Nabuchodonosoris. Ab ipsis, Nabuchodonosor vivente, subacti sunt Hebræi, posteaque ipsi periere, Persarum dominio adjuncti. Hos ergo designat hæc vox *Kithæi*, notaque dignum est Kithæos quosdam in eorum imperio fuisse;

(1) De Romanis hic agi asserit P. Houbigant, etiam supponendo per vocem *Cethim* intelligendos esse Macedones, quia, inquit, Romani venturi erant de *Latere* (id est, de vicinā *Cethim*). Modo vidimus quā ratione Romanis his vocibus designati non sint; cur nec quadrant hæc verba Græcis, infra ostendemus.

sieque vocari populos Suziane, in extremis Chaldaicæ partibus, ad litus sinus Persici.

Patemur satis stupendam esse Chaldaeorum designationem sub hoc nomine vix hodie cognito. Sed ne obliviscamur parabolam hic esse et sequentiam parabolæ præcedentis. Nix nota est historia Cinæorum; sed quā nota sit historia eorum qui in hæc parabolā sortem Cinæorum subierunt, vidimus; ex sequentibus eventibus forsā percipiemus qui sint veri Kithæi hic commemorati à Balaam. Subacturi sunt Assyrios, qui captivos duxere Cinacos; subactisque Assyriis Hebræos ipsos subigent. Sed, qui ut Amaleciticæ impiis manibus populum Dei impetierunt, ut Amaleciticæ peribunt, Cinai, Amalecitarum stragi non immixti, Assyriorum manum non vitabunt: sed et ipsi Assyrii sub potestatem Kithæorum redigentur. Græci Romanorum ruinis intacti, in potestatem Turcarum venerunt; apparet ergo hic immingere Turcis alterius populi dominium imponendum, qui Kithæi vocabantur. Porrò si cui nunc populo nomen hoc Kithæorum competit, profecto populus omnium maximè proximā appellatione designatus, ille est qui regionem Kithai incolit, quæ dimidiatam partem vasti Sinarum imperii comprehendit. Pars est septentrionalis hujus imperii, et *Kithai* vel *Cathai* pariter dicitur, in quo sita est urbs Pekin, totius imperii caput, et sedes imperatoria. In vanum per totam terram et in omnibus statibus quæreretur *Kithæorum* populus qui hinc sit par famā et illustratione. Hinc ergo, ut apparet, exorietur tempestas quæ ingruet primò in Assyrios, à quibus Cinai captivi abducti sunt; id est, in Turcas qui Græcos in captivitatem redegere: hinc illa tempestas impetiet et Hebræos ipsos, quorum nomen hebraicè significans *populi qui trans sunt*, magni ponderis sensum suppedit. Balaam enim, qui multoties hic nominavit Israel et Jacob, in hoc loco ipsos non assuetā illa appellatione distinguit quia reverā non de hoc populo sermo est. Dicit ergo ab his hominibus subigendos esse Assyrios et populum trans Assyrios, populum qui vera religioni veræque fidei addictus, gloriatur esse, ut populus hebræus, populus Dei quocum Deus fœdus pepigit, in medio cuius Deus habitat, cui promissa Deus nunquam revocanda esset largitus. Sanctus Joannes asserit beatissimum quæ exurgit ex abyssis in ultimis terre momentis, et cui dabitur *bellum facere cum sanctis*, habiturum potestatem in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem. Hoc erit tempus hujus insignis tri-



bulationis, qualis non antea fuit. Sed bestia, surgens et ascendens de abyssu, in interitum vadit, ut ait Apocalypsis. Hoc etiam asserit et Balaam : et ad extremum ipsi peribunt.

Legitur in hebraico : *Et etiam ipse usque ad interitum*; in samaritano : *Donec pereat*. Ex eo quod prænomen singularem teneat numerum, quidam recentiores interpretes illud aptari asseruerunt populo Hebræo, qui ultimus nominatur, et in textu primigenio numerum singularem obtinet : *Superabunt Assyrium et superabunt Hebræum, et etiam ipse usque ad interitum, vel, donec pereat*. Sed gens Hebræa se nunquam perituram esse, ex Dei promissis certa est; Ecclesia Jesu Christi pariter se nunquam perituram certa est; itaque hoc vox solis quadrare potest inimicis Dei. Sic illam Septuaginta interpretantur : *Et ipsi simul peribunt*: eodem modo et Vulgata : *et ad extremum etiam ipsi peribunt*. Septuaginta legisse videtur  $\pi\tau$ , simul, pro  $\pi\tau\tau$ , usque, et Vulgata hanc extremam vocem voce ad extremum expressisse videtur, sed propriè significat usque. Hic Balaam de Kithæis dicit, quod de Amalecitis cecinit; et in hoc incidunt voces simul septuaginta Interpretum et etiam Vulgatae. Amalec ad interuentionem affligitur et etiam ipsi peribunt. Hæc sors manet inimicos populi Dei, hos præsertim, qui in ultimis hisce temporibus, ultimis ictibus Ecclesiam Jesu Christi petierint; similiter ac Romani, qui primos illi ictus inflixere, etiam ipsi peribunt.

Fuerunt qui affirmarent hebraicam vocem hanc  $\pi\tau$  non esse nomen cui respondeat vox interitus; sed participium, ita ut litteræ sententia esset hæc versio : *Usque ad perentem*. Contorta esset expressio, verisimiliusque est hic adhibuit fuisse, ut in plurimis aliis textibus, infinitivum  $\pi\tau$  quod apud Hebræos, et etiam apud Græcos, supplet nomen veritale accuratè expressum per usque ad interitum. Plu-

rimis exemplis hoc comprobatur, ut in Deuteronomio, capite 7, versiculo 20 : *Usque ad interitum eorum qui relictii fuerint, et in capite 28, versiculis 20, 22, usque ad interitum tui*.

Hic finem sumunt Balaam prophætice omnes. Quarum objecta magna resumamus.

Prophætice Balaam spectant ad Israel, quæ illi jura propria data sint, quæ illata promissa, commemorat, victorias ejus concinit; præsertim indicare videtur Saül, Davidis et Salomonis regna. Exoriendum ex illo populo divinum Liberatorem prædicat. Loquitur de Moab et Edom, Amalecitis et Cineis, Assyrijs et Kithæis. Sed omnes ejus sermones merè parabolæ sunt in quibus, per antiquum Israel, figuratur Israel novus, qui est Ecclesia Jesu Christi; Moab imago est increduli Judæi, in Jesum Christum rebellis; Edom, gentilis, qui ad fidem vocatus hereditas fit Jesu Christi; Amalec, idololatræ Romani, ob infensum Christo animum, anathematibus obruti; Cinei, qui Amaleciorum excidio exempti Assyrionum in manus incidunt, christiani Græci sunt, Romanorum eladi superstitibus, posteaque sub Turcis principibus captivi. Assyrii, qui reducti in servitium Cineis, ipsi incidunt in potestatem populi qui Hebræorum fiet hostis infensissimus, significant Turcas, Græcis subactis et captivis, ipsos incurrentes discrimen interitus sub manu populi qui, in seculorum fine, sese maximum hostem feret populi fidelis : denique, in Kithæis qui, subacto pariter Assyrio et Hebræo, ut Amalecitate intereant, cognoscitur populus antichristianus, qui, in novissimis temporibus, oppresso et sub jugum misso christiano pariter ac infideli, in æternum peribit cum infidelibus, dum contra populum christianum summâ felicitate cum Christo in celestis gloria sede beatur (1).

## DE BEELPHEGOR, CHAMOS,

### CÆTERISQUE MOABITARUM DIIS,

#### Dissertatio.

Utriusque simul numinis Beel-Phegor, et Chamos hunc locum esse censuimus, quod ambo inter Moabitarum deos à Moysè adoptentur. Nota sunt etiam in S. Scripturâ ejusdem gentis, ubi credimus numina Nebo Baal Meon, et Baal Dibon. Hæc simul omnia expendere im-

presentiarum constituimus, ne molestâ satis repetitione eadem sæpè oggerere cogemur; ideo maxime quod variis hisce nominibus unum

(1) Dissertatio de *Bal. prophel. uniuersionisque* in cap. 21, v. 14-15 Numerorum, ex Bibl. de Venè desumptæ sunt.

eundemque Solem, Adonidem, Osiridem designari non incongruè autumamus. Est autem nobis propositum afferendi primum ea quæ de hoc argumento Scriptura suppedita, tum conjecturas nostras eâ de re subjiciemus.

Nomen Chamos ex arabicâ radice derivatum accelerare significat; eodemque apud Moabitas nomen designabatur, quod velut universe gentis supremum regem et Dominum colebant. Hinc sæpè in Scripturâ Moabite appellantur populi Chamos (1) et Prophete imminentem in Chamos ejusque populum captivitatem et mala nuntiantur (2). Tandem Moabitis regionem Amorrhæorum; ab Hebræis sub Moysè occupatam, repetentibus (Judic. 11, 14), quod scilicet veteri jure ad se pertinuisse dicerent, Judæi hæc reponunt : *Nonne ea quæ possedit Chamos Deus tuus, tibi jure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem*. Scitum est etiam, Salomone curante, templum diis Moabitarum in monte è regione Jerusalem (3 Reg. 11, 7, et 4 Reg. 25, 15) excitatum fuisse, quem locum Israelitæ frequentasse, sæpè atque cultum Chamos impendisse legimus. Quæ verò hujus nominis esset figura, quis ritus, nullibi satis expressum in S. Scripturâ invenitur. Hactenus S. Scriptura de Chamos.

Ex affinitate duorum nominum, Ammon scilicet et Chamos, unum eundemque Deum utroque appellari vocabulo, illo apud Ægyptios, hoc apud Moabitas, aliqui suspicati sunt. Macrobius Ammonem et Solem confundendos censet (Macrobi. Saturn. lib. 1, cap. 21) : illius enim cornua, aut, hujus radios designant. Porro Ammonis cultus longè latèque obtinebat per Lybiam, Æthiopiâ, Indias, Arabiam, ubi et Moabite sedes habebant (Lucan. Pharsal. lib. 9) :

*Quamvis Æthiopyum populis, Arabumque beatis, Gentibus, atque Indis unus sit Jupiter Ammon.* Nomen Chamos celeritatem, expeditumque aliquid sonans, cum solis rapido circa terram motu quadrat.

Apud auctores profanos nota sunt synonyma Solis, deus *Homarus*, et *Apollo Chomens*; cuius posterioris numinis simulacrum è templo suo in templum Palatinum, Romæ excitatum, translatum fuisse Ammianus testatur (5). Deo

(1) Num. 21, 29; Jerem. 48, 46 : Peristi, popule Chamos.

(2) Jerem. 48, 7 : Ibid Chamos in captivitate, sacerdotes ejus, et principes ejus simul.

(5) Amm. lib. 25 : *Avulsus sedibus sim-*

Homano æternum ignem servasse Orientales, maxime Persas, et Cappadoces. Strabone auctore proditum est (Stral. lib. 15). Porro ignes solis arsisse ignorat nemo, servatosque credo intra septa, seu in templis illis subdivulvis, de quibus Moses, sub nomine Chamos (Levit. 26, 50, et 2 Par. 54), et Strabo voce *Pgreja*, vel *Pgratheja*; urbes etiam Comane in Ponto, Pisisidâ, et Cappadociâ facillè ex Chamos vel Chamanidâ; nomen derivasse suum crediderim. In his urbibus celebre habebatur templum *Bellona*, ejusdem, quantum conjicio, nominis ac *Bet Ana*, seu *Anais*, Luna, vel *Diana* (1). Hic autem opportunè recollenda sunt, quæ in dissertatione de Moloch fusè demonstravimus; de cultu nempe Solis et Lune, quemadmodum et de nominibus utriusque astrî varîe confusis permixtisque apud Orientales.

Templa Chamos editis potissimum locis insidebant, quemadmodum de templo à Salomone ædificato in superioribus observavimus. Ex templo in ejus honorem supra montem Nebo erecto, facillè numini inditum est nomen *Nebo*; et cum Moyses referret deductum à rege Moab Balaamm (Num. 22, 41) ad *excelsa Baal*, facillè pro *excelsa Chamos* positum est; cum nomen Baal æquè de omnibus usurpari ronsueverit, et Moyses nominis de Chamos ad id usque habuisset sermonem.

Sunt inter interpretes, qui Chamos cum Chamos confundant, quæ sanè vox græcè sonat *Deus crapula*; sicut Phegor redditur *Deus sollicitatis*. Porro nomen Chamos Baechæ sive Dionysio tribuitur, et Phegor Priapo; uterque autem Deus ad solem refertur. Ita Gerardus, Joannès Vossius, lib. 2, cap. 8, de Origine et progressu idololatræ. Sed hæc conjecturas ex harmoniâ quâdam vocis græcæ cum hebræo nomine deductas, fuit esse neminem latere arbitror.

S. Hieronymus, et interpretes plerique in eâ sunt opinione, ut Chamos et Phegor confundant; quod sanè nobis verissimè dictum creditur. Persicâ referente scimus idolum Chamos,

æ lacrum Chomei Apollinis, perlatum Romam æ in æde Apollin. Palatini Deorum antistes collocarunt.

(1) Strab. lib. 20; Cic. de Leg. Manil. ; Hirt. de Bell. Alex., c. 66; Æ Cesar venit Comana, æ vetustissimum et sanctissimum in Cappadociâ æ Bellonæ templum, quod tantâ religione colitur, ut sacerdos ejus deæ majestate, imperio æ et potentâ secundus à rege censens gentis æ illius habebatur. (Vid. Cellar. Geogr. lib. 5, cap. 8, pag. 198.)